

Реферат на тему: "Проза поза межами західного світу (Японія, Росія, латинська Америка XX ст.)"

Тематично-літературні

Реферат з зарубіжної літератури:

Проза поза межами західного світу

(Японія, Росія, латинська Америка XX ст..)

Урок-огляд ставить за мету ознайомити учнів із найбільш резонансними і вагомими здобутками художньої літератури поза межами західного світу. Доцільно цей урок побудувати у формі лекції з елементами бесіди за таким планом; 1) художні здобутки японської прози XX ст.; 2) "література відлиги" в Росії; 3) латиноамериканська проза XX ст.

1. Художні здобутки японської прози

Ізольована від країн Західної Європи, орієнтована на збереження національно-культурної традиції Японія, починаючи з другої половини XIX ст., все активніше контактує зі світом ідей західної і слов'янської культур. Шлях, який проходить японська література кінця XIX — XX ст., багато в чому нагадує західний шлях літературного розвитку. В японській прозі також співіснують і змінюють один одного напрями, що є більш або менш близькими аналогами західного натуралізму, імпресіонізму, сюрреалізму, екзистенціалізму.

Ясунарі Кавабата (1899-1972) був першим з японських письменників, хто отримав у 1968 р. Нобелівську премію за майстерність, яка пристрасно виражає суть японського способу мислення", втілює дух національної культури.

На початку своєї письменницької біографії Кавабата захоплюється ідеями західного модернізму і разом з іншими письменниками засновує в японській літературі напрям, що отримав назву неосенсуалізм (нагадує західний інтуїтивізм). Водночас не менш активно Кавабата намагається дотримуватись у своїх творах національної літературної та культурної традиції, ідеї якої у подальшій його творчості стануть домінуючими, найзначнішим твором Кавабати вважається повість "Снігова країна" (1934-1947), в якій у душі дзен-будди-стської естетики на тлі різних пір року, в чергуванні світу реальності та уявлень, зображені стосунки токійця середніх років Сімамури та сільської гейші Комако. Традиційна для Кавабати тематика — стосунки між людьми, вічні цінності буття, які розкриваються і в багатьох інших його творах 30-х років. Крім зазначеного вже твору "Снігова країна", це такі повісті, як "Тисяча журавлів" (1951), "Голос гір" (1954), "Давня столиця" (1962). В основу сюжету повісті "Тисяча журавлів" покладений опис чайної церемонії — "тядо", яка є давньою національною традицією японців, що поєднує в собі елементи мистецтва і філософії, символізує взаємоповагу і щирість взаємин учасників цього церемоніалу ("зустріч за чаєм — це та ж зустріч почуттів", за

висловом Кавабати). Її учасниками в повісті стають двадцятирічний службовець Кікудзі і вродлива дівчина Юкіко, долі яких намагається поєднати вчителька чайної церемонії пані Тіка-ко. За словами Кавабати, звернення до одного з найбільш шанованих на його батьківщині національних ритуалів у його повісті мало стати "пересторогою проти тієї вульгарності, в яку впадають сучасні чайні церемонії". Таким чином, письменник хотів висловити своє занепокоєння з приводу того, як його сучасники ставляться до традицій минулого, які, на думку письменника, є основою духовності нації і запорукою її збереження та процвітання. Цю ж думку підкреслює і винесений у назву повісті символічний образ крилатих журавлів, які зображені на кімоно Юкіко. За уявленнями японців, вони уособлюють надію, добробут і щастя, а в повісті, як пишуть критики, ця символічна деталь свідчить про авторське "звеличення національних традицій".

Ще одним визначним представником нової японської літератури був талановитий прозаїк, драматург, філософ і кіносценарист Кобо Абе (1924-1993). Представник модернізму (його творчість співвідносять з екзистенціалізмом) Абе увійшов у літературу наприкінці 40-х років. Справжній успіх письменникові забезпечили його повісті та романи, які починають з'являтися з початку 50-х років: "Стіна. Злочин Карума" (1951), "Жінка в пісках" (1962), "Спалена карта" (1967) та інші. Кобо Абе насамперед відомий як неперевершений майстер філософського роману-притчі, в якому тісно переплітаються реальність і фантастика, проблеми усього суспільства і окремо взятої людини. У своїх творах Абе намагається звертатися до найгостріших проблем людського буття, взятих у формі їх найгострішого вияву, підкресленого у романах за допомогою фантастики та гротеску. В центрі філософської тематики творів Абе — проблеми відчуженості, духовної, а часто й фізичної самотності людини в сучасному їй суспільстві. Суспільство постає у романах Абе як гнітюча і бездушна сила, байдужа або й ворожа до духовних прагнень людини. Водночас і сама людина, намагаючись знайти вихід із в'язниці бездуховного буття, потрапляє не в очікуване царство свободи, а в пастку власних ілюзій, які, по суті, є продовженням тієї абсурдності буття, від якої вона тікає.

Така ситуація змальована в романі Абе "Людина-коробка" (1973). Втеча від суспільства тут відбувається в екзотичний і, на перший погляд, навіть сміховинний спосіб: людина одягає на себе картонну коробку, яка доходить їй до пояса. Здавалося б, звичайне дивацтво, але у філософській площині воно призводить до кардинальної перебудови всієї психології, всього способу мислення людини-коробки, яка по-новому починає дивитися на світ, новими, вільними від нього, від його абсурду і жорстокості очима. З часом людей-коробок на вулицях міста стає все більше, але інші, "звичайні" люди, їх просто не помічають, вони для них — пусте місце, яким, за великим рахунком, є для них й усе інше їхнє оточення, усі люди, з якими вони спілкуються, підтримують зв'язки, але насправді долі яких їм байдужі. Таким чином, метафоричний образ коробки, яку на себе одягає герой, стає тут духовним символом відчуженості людини взагалі. Таким є невтішний висновок письменника щодо концепції людського буття. Водночас у романі є й оптимістичний символ. Це оголена жінка, що символізує життя в

його природній чистоті, не спотвореній складними соціальними суперечностями. Ця жінка-життя в романі виступає як натяк на ту символічну силу, що здатна врятувати людину від абсурдності її буття за умови, що сама людина знайде в собі сили звернутися до неї за допомогою, вирватися з полону власних життєвих ілюзій.

2. "Література відлиги" в Росії

Значним явищем літературного процесу середини ХХ ст. стала також і так звана "література відлиги" в Росії— це невідцензурні літературні твори, які виходили за межі канонів офіційної літератури, наслідували кращі традиції російської літератури ХІХ — початку ХХ ст. (це був немовби місток, перекинутий від "срібного століття" російської літератури), відрізнялись волелюбним духом і піддавали безкомпромісній критиці негативні явища епохи сталінізму. Слово "відлига" щодо культурних і літературних процесів, які відбувались у цей період у СРСР, уперше вжив у 1954 р. письменник Ілля Еренбург, характеризуючи зміни, що наступили по смерті Сталіна в 1953 р. "Відлига" торкнулась більшою або меншою мірою всіх аспектів культурного життя країни, але найбільш яскраво засвідчила себе в поезії кінця 50-60-х років, у яку в цей час приходять ціле сузір'я талановитих поетів, їх називали "дітьми ХХ З'їзду", поколінням 60-х або просто шестидесятниками. До цього покоління належать такі поети, як Роберт Рождественський, Борис Слуцький, Володимир Соколов, Олег Чухонцев, Белла Ахмадуліна, Юрій Казаков, Юнна Мориц, Олександр Городницький, Олександр Кушнер та інші, з числа яких найбільш резонансними і яскравими особистостями є Андрій Вознесенський та Євгеній Євтушенко.

Євтушенко писав про А.Вознесенського (нар. в 1933 р.), що той "увірвався в поезію, на відміну від багатьох з нас, відразу — з блискавичністю феєрверку". З перших своїх поетичних збірок "Парабола" (1960) і "Мозаїка" (1960) Вознесенський намагається ствердити активну громадянську позицію, пов'язану з безкомпромісною критикою моральних та ідеологічних вад сучасного йому суспільства. Цими ж мотивами пронизані і його наступні збірки — "Сорок ліричних відступів з поеми "Трикутна груша" (1962) і "Антисвіти" (1964). У творах 70-80-х років Вознесенський звертається до злободенних соціально-політичних проблем сучасності, таврує аморальність і бездуховність, закликає до чіткої і войовничої громадянської позиції (збірки "Ахіллесове серце", 1966; "Тінь звука", 1970; "Випусти птаха", 1974; "Вітражних справ майстер", 1976; "Спокуса", 1978; поема "Рів", 1986). У творчому доробку поета є й вірш, присвячений Т.Шевченку ("Крізь стрій"). Поезія Вознесенського характеризується метафоричністю та експресивністю, словесною новизною, підкресленою увагою до ритмічного та звукового оформлення.

Дослідник творчості Є. Євтушенка (нар. в 1933 р.) писав про нього: "Як поет, він народжений суспільною ситуацією середини 50-х років. Від цього часу і назавжди у його творчість увійдуть публіцистичні, суспільно-політичні мотиви. Він буде постійно претендувати на роль виразника справедливих народних уявлень про демократію..." (Є.Сидоров).

Євтушенко увійшов у поезію численними збірками: "Розвідники прийдешнього"

(1952), "Шосе Ентузіастів" (1956), "Яблуко" (1960), "Ідуть білі сніги" (1969), "Співаюча дамба" (1972), "Зварювання вибухом" (1980), "Майже насамкінець" (1985), поемами "Станція "Зима" (1956), "Казанський університет" (1970), "Мама і нейтронна бомба" (1982), "Фуку" (1985). Поезія Євтушенка, як узагальнює її змістовну суть Є.Сидоров, — "заримована кардіограма серцебиття країни, інколи містифікована неточністю поетичного інструмента, не завжди суб'єктивно чесна, щира. Його вірші, буває, втрачають у гармонії, цілісності, естетичній вишуканості, але часто виграють в актуальності, злободенності, атакуючи навалю, з ходу". Сам поет також підкреслював, що одним з головних завдань сучасної поезії є її високе громадянське покликання. Євтушенку належить знаменитий вислів: "Поет в Росії більше, ніж поет". Критики виділяють такі характерні риси поезики Євтушенка, як використання деталі, афористичність, дидактичність і риторичність. Євтушенко — майстер асонансної рими (побудованої на співзвуччі наголошених голосних звуків), яку часто називають "євтушенківською". Їх особливо багато у вірші "Бузок" (1957): "за полночь — за плечи"; "неистинно — из дому"; грусть — грубость" і т.д.

Неординарним і цікавим явищем у поезії 60-70-х років стала також так звана авторська (або бардівська, як її ще називають) пісня, її найвищі досягнення цього періоду пов'язують з іменами Булата Окуджави та Володимира Висоцького.

Булат Окуджава (1924-1997) увійшов у пісенну поезію як тонкий лірик, заглиблений у природу людських почуттів, співець Арбата. Його піснями, які тиражувалися через магнітофонні записи, захоплювалась уся країна, а його перу належать збірки "Лірика" (1956), "Острови" (1959), "Веселий барабанщик" (1964), "Березень великодушний" (1967), "Арбат, мій Арбат" (1976). У своїх піснях Окуджава звертався до різноманітної тематики, але найбільше — до теми кохання, природи, взаємин людей, філософських проблем їхнього буття.

Володимир Висоцький (1938-1980) прожив коротке, але надзвичайно яскраве, сповнене глибокого духовного змісту життя. Він написав близько 600 пісень, зіграв велику кількість ролей у кіно та театрі. За життя Висоцького не друкували, але більшу частину його пісень уся країна знала напам'ять. Основні теми його пісень — тема кохання, війни, справжньої чоловічої дружби, поведінки людини в екстремальних умовах, тема іронічної критики моральних та соціальних недоліків сучасного суспільства.

3. Латиноамериканська проза ХХ ст.

Ще один яскравий феномен літературного розвитку ХХ ст., що визрів поза межами західного світу, дослідники пов'язують із розквітом приблизно з 30-40-х років латиноамериканської прози, яку представляють кубинець Алехо Карпентьєр, гватемалець Мігель Анхель Астуріас, мексиканці Хуан Рульфо та Карлос Фуентес, бразилець Жоан Гімераенс Роза, парагваєць Аугусто Роа Бастос, аргентинці Хуліо Кортасар та Хорхе Луїс Борхес, колумбієць Габріель Гарсія Маркес, перуанець Маріо Варгас Льюса та інші. Для позначення художньої своєрідності латиноамериканського роману використовують термін "магічний реалізм", під яким розуміють такий художній

метод або напрям, що, на відміну від традиційного реалізму, поєднує достовірність і об'єктивність зображення з елементами чудодійності, міфу, фантастики.

Латиноамериканський роман — це складне і багатовимірне явище, в якому умовно виділяють дві основні тематичні гілки — метафізичний і міфологічний роман. Обидві гілки є різновидами одного напрямку — магічного реалізму, обидва поєднують елементи реальності та фантастики, але якщо при цьому міфологічний роман спирається переважно на фольклор та міфологічні вірування корінних народів Латинської Америки, то метафізичний роман у першу чергу спрямований на інтелектуальний потенціал сучасної філософської та естетичної думки.

Принципи метафізичного роману знайшли найбільш послідовне відображення у творчості визначного аргентинського прозаїка Хорхе Луїса Борхеса (1899-1986). Він дебютував у 1919 р. віршами і перекладами в модерністських журналах. Починаючи із середини 30-х років, один за одним з'являються прозові твори Борхеса: "Всесвітня історія безчестя" (1935), "Історія вічності" (1936), "Вимисли" (1944), "Алеф" (1949), "Нові розслідування" (1952), "Повідомлення Бруді" (1970), "Книга піщинок" (1975). Свою творчість Борхес ділив на два великі цикли. Перший з них — "Міфологія передмістя" (збірки "Жар Буенос-Айреса", "Повідомлення Бруді" та інші), присвячений змалюванню побуту, національних звичаїв, колориту життя мешканців старих кварталів Буенос-Айреса. Більш важливим і показовим для вияву художньої скоординованості прози Борхеса є другий цикл — "Ігри з часом і безкінечністю" (збірки "Вимисли", "Алеф", "Книга піщинок" та інші). Тут знайшли відображення найголовніші художні принципи прози письменника: підкреслена метафоричність, інтелектуальна витонченість художнього задуму, можливість паралельних або й взаємовиключних інтерпретацій поданого сюжету, звернення до філософських та метафізичних проблем буття людини, гра з читачем, що реалізується через розгорнуту систему прихованих натяків та цитат з якнайширшого спектру творів світової літератури, тісне поєднання реального і фантастичного.

Якщо Борхес вважається засновником "метафізичного" відгалуження латиноамериканського роману, то найбільш авторитетним представником його "міфологічної" гілки виступає Габріель Гарсія Маркес.

Підсумок уроку допоможе підбити бесіда за такими запитаннями. Перший блок запитань стосується японської літератури. Охарактеризуйте художні здобутки японської прози кінця XIX-XX ст. Проаналізуйте творчий шлях Ясунарі Кавабати, проблематику та ідейну спрямованість його творчості. Визначте національну своєрідність творчості Кавабати, розкрийте зміст його повісті "Тисяча журавлів". Які проблеми відображені в творах Кобо Абе? У чому сенс поєднання у його творах елементів реалізму та фантастики? Визначте провідні мотиви його творів. Поясніть проблематику та символічну основу роману Кобо Абе "Людина-коробка".

Другий блок запитань спрямований на характеристику "літератури відлиги" Росії. Що таке "література відлиги"? Які історичні та політичні події сприяли її появі? Хто представляв цю літературу? Охарактеризуйте творчість А. Вознесенського і Є. Євту-

шенка. Що таке авторська пісня? Назвіть її представників.

Третій блок запитань має на увазі здобутки латиноамериканської прози ХХ ст. Охарактеризуйте розвиток латиноамериканської прози ХХ ст., назвіть її основних представників. Що таке "магічний реалізм"? Визначте тематичні різновиди латиноамериканського роману. Схарактеризуйте проблематику творчості Х.Л. Борхеса.